

РАҚАМЛИ МОЛИЯВИЙ АКТИВЛАРНИ СОЛИҚҚА ТОРТИШ МАСАЛАЛАРИ

И.ф.д., доцент Исаев Фахриддин Икромович
Тошкент давлат иқтисодиёт университети ҳузуридаги
«Ўзбекистон иқтисодиётини ривожлантиришнинг илмий
асослари ва муаммолари» илмий-тадқиқот маркази

Аннотация. Ушбу мақола Ўзбекистон шароитида рақамли молиявий активларни солиққа тортиш билан боғлиқ муаммолар ва имкониятларни танқидий кўриб чиқади. Норматив-ҳуқуқий база доирасидаги мавжуд муаммоларга эътибор қаратган ҳолда, у активларнинг аниқ таснифи йўқлиги, криптовалюталар учун ноаниқ солиқ режими, дастлабки танга таклифлари (ICO) учун етарли қоидаларнинг йўқлиги, халқаро ҳамкорликнинг чекланганлиги ва ҳисобот бериш механизмларининг етарли эмаслиги каби масалаларни ўрганади. Мақолада ушбу муаммоларни бартараф этиш ва янада мослашувчан ва самарали солиққа тортиш тизимини яратишга қаратилган Ўзбекистон шароитига мослаштирилган илмий асосланган тавсиялар тўплами таклиф этилади. Мақола ушбу муаммоларни ҳал қилиш орқали солиқ органлари ва Ўзбекистонда ривожланаётган рақамли молиявий экотизимни бошқараётган манфаатдор томонлар учун қимматли тушунчаларни тақдим этишга қаратилган.

Калит сўзлар: рақамли молиявий активлар, солиқ солиш, криптовалюталар, дастлабки танга таклифлари (ICO), технология интеграцияси, блокчейн

ВОПРОСЫ НАЛОГООБЛОЖЕНИЯ ЦИФРОВЫХ ФИНАНСОВЫХ АКТИВОВ

Д.э.н., доцент Исаев Фахриддин Икромович
Научно-исследовательский центр «Научные основы и
проблемы развития экономики Узбекистана» при
Ташкентском государственном экономическом университете

Аннотация. В данной статье критически рассматриваются проблемы и возможности, связанные с налогообложением цифровых финансовых активов в условиях Узбекистана. Сосредоточив внимание на существующих проблемах в нормативно-правовой базе, в нем рассматриваются такие проблемы, как отсутствие четкой классификации активов, нечеткий налоговый режим для криптовалют, отсутствие адекватных правил для первичных предложений монет (ICO), ограниченное международное сотрудничество и неадекватные механизмы отчетности. В статье предлагается комплекс научно обоснованных рекомендаций, адаптированных к условиям Узбекистана, направленных на устранение данных проблем и создание более гибкой и эффективной системы налогообложения. Рассматривая эти вопросы, статья призвана предоставить ценную информацию налоговым органам и заинтересованным сторонам, управляющим развивающейся цифровой финансовой экосистемой в Узбекистане.

Ключевые слова: цифровые финансовые активы, налогообложение, криптовалюты, первичное размещение монет (ISO), интеграция технологий, блокчейн.

TAXATION ISSUES OF DIGITAL FINANCIAL ASSETS

*DSc., associate professor Isaev Fakhridin Ikromovich
Scientific research center "Scientific bases and problems of
development of the economy of Uzbekistan" under
Tashkent State University of Economics*

Abstract. *This article critically examines the challenges and opportunities related to the taxation of digital financial assets in the context of Uzbekistan. Focusing on existing challenges within the regulatory framework, it examines issues such as the lack of clear asset classification, the unclear tax regime for cryptocurrencies, the lack of adequate regulations for initial coin offerings (ICOs), limited international cooperation, and inadequate reporting mechanisms. The article offers a set of scientifically based recommendations adapted to the conditions of Uzbekistan aimed at eliminating these problems and creating a more flexible and efficient taxation system. By addressing these issues, the article aims to provide valuable insights for tax authorities and stakeholders managing the emerging digital financial ecosystem in Uzbekistan.*

Keywords: *digital financial assets, taxation, cryptocurrencies, initial coin offerings (ICO), technology integration, blockchain*

Кириш.

Рақамли молиявий активлар, жумладан криптовалюталар¹¹⁵ ва бошқа блокчейнга асосланган токенлар¹¹⁶ глобал молиявий муҳитнинг ажралмас қисмига айланди. Криптовалюталар ва турли хил блокчейнга асосланган токенлар билан ифодаланган рақамли молиявий активларнинг пайдо бўлиши молиявий инновацияларнинг янги даврини бошлаб берди, валюта, мулкчилик ва транзакциялар ҳақидаги анъанавий тушунчаларга қарши чиқди. Ушбу рақамли активлар глобал миқёсда эътиборга сазовор бўлганлиги сабабли, тартибга солувчи ва солиқ органлари ушбу тез ривожланаётган жараённинг ўзгаришларини самарали тарзда қамраб оладиган базаларни ишлаб чиқишдек оғир вазифага дуч келишади.

Молиявий экотизимларнинг эволюцияси рақамли молиявий активларнинг пайдо бўлиши билан парадигма ўзгаришига гувоҳ бўлди. 2009 йилда биткоиннинг янги жорий этилишидан тортиб, турли мақсадларга хизмат қилувчи турли токенларнинг кўпайишигача, бу активлар жисмоний ва юридик шахслар билан қандай муносабатда бўлишини, қийматни узатиш ва сақлаш усулларини қайта белгилаб берди. Криптовалюталар, фойдали токенлар, хавфсизлик токенлари ва стабилкоинлар энди рақамли чегарани эгаллайди, бу ерда анъанавий тартибга солиш тузилмалари тез-тез тезликни сақлаб қолиш учун курашадилар.

Рақамли молиявий активлар анъанавий молиявий тизимларга марказлашмаган ва чегарасиз муқобил таклиф этади. Уларнинг аҳамияти нафақат операцияларни соддалаштириш потенциалида, балки молиянинг белгиланган меъёрларига қарши курашишда ҳамдир. Ушбу тадқиқот рақамли молиявий активларни солиққа тортишнинг мураккаб гобеленини синчковлик билан кўриб чиқишга, уларнинг ўзига хос хусусиятларидан келиб чиқадиган муаммоларни ўрганишга қаратилган.

¹¹⁵ Криптовалюта – бу виртуал, яъни жисмонан эмас, балки рақамли тарзда мавжуд бўлган валютанинг бир кўриниши бўлиб, бунда криптография (маълумотлар махфийлиги ва яхлитлигини таъминловчи тизим) орқали криптовалюта сарфламоқчи бўлган шахсни, у ушбу ишни амалга ошириш ҳуқуқи бор ёки йўқлиги текшириб олинади.

¹¹⁶ Токен, криптовалюта бўлмаган ҳисоб бирлиги бўлиб, у рақамли дунёда қимматбаҳо қоғозлар ўрнини босувчи восита сифатида кўрилади. Улардан ташқари токенларнинг турли хиллари, масалан, work tokens, utility tokens, asset-backed tokens, revenue tokens, equity tokens, buy-back tokens бўлиши мумкин. Шунингдек, электрон калит вазифасини бажарувчи ихчамгина ускуна ҳам токен деб аталади (унинг ёрдамида фойдаланувчининг хавфсизлиги таъминланади).

Адабиётлар шарҳи.

Молиявий секторда технология интеграцияси корхоналар учун ташқи молиялаштиришнинг мавжудлиги ва арзонлигини инқилоб қилди. Globe Newswire (2022) маълумотларига кўра, рақамли молия бозорлари сезиларли ўсишни бошдан кечирди, бунга мисол сифатида рақамли банк бозори 2021 йилда қиймати 8 триллион АҚШ долларида ошиб, 2028 йилга келиб қарийб 10,3 триллион АҚШ долларида кўтарилиши кутилмоқда.

Му ва бошқаларнинг (2023) таъкидлашича, рақамли молия ёки FinTech корхоналар, молиявий бозорлар ва миллий иқтисодий ўсиш учун кўп фойда келтиради. Рақамли технологияларни молиявий бозорларга интеграциялаш уларни янада тезкор, оператив ва хатоларга чидамли қилади, хусусан, кредитни баҳолаш каби жиҳатлар учун. Бундан ташқари, рақамли молия мамлакатларда атроф-муҳитни муҳофаза қилиш сиёсатини катализлайди.

Ал-Смади (2023) рақамли молия молиявий инклюзивликни, қашшоқликни юмшатишни ва атроф-муҳитни муҳофаза қилиш ва қайта тикланадиган энергия манбаларига бўлган талабни қандай ошириши ҳақида батафсил маълумот беради.

Кормиер (2023) таъкидлаганидек, Хитойда молиявий бухгалтерия шаффоғлигининг етишмаслиги унинг сиёсий иқтисодига чуқур илдиз отган. Хитойнинг иқтисодий ландшафтини таъминловчи социалистик тузилма хусусий рентабелликка тарихан тўсқинлик қилиб, корхоналар ўртасида молиявий бухгалтерия ҳисоби ва ҳисоботларни тайёрлашда шаффоғлик маданиятига олиб келди (Сун ва бошқалар, 2023).

Янги бизнес моделлари ва технологик концепциялар инновацион молиявий ечимлар учун асос бўлиб хизмат қилади (Капланов, 2012). Ҳозирги вақтда молия секторидаги мижозлар ҳар доим харажатларни камайтирган ҳолда, жой ва вақтдан қатъий назар, ақлли, аммо улардан фойдаланиш осон молиявий хизматларга муҳтож (Муллинс & Валлин, 2004). Интернетнинг ўсиб бораётган иқтисодиёти, рақамли (айниқса мобил) қурилмалар ва мультимедиядан фойдаланишнинг янги моделлари, шунингдек, онлайн каналлардан фойдаланишнинг ортиб бораётгани (нафақат молиявий маълумотларни қидириш, балки молиявий операциялар учун ҳам) янги технологияларни рағбатлантирадиган асосий таркибий ўзгаришлардир. ишланмалар (Никерсон ва бошқалар, 2013).

Рақамлаштириш номоддий активларни жисмоний ишлаб чиқаришдан кўра муҳимроқ қилиб қўйди, чунки рақамли маҳсулот лойиҳаси ишлаб чиқилгандан сўнг деярли бепул такрорланиши мумкин ва бу лойиҳани ишлаб чиқиш жойи кўпинча қиймат яратиладиган жойдир (Меижерс, 2014). Рақамли маҳсулотларни сақлаш ва ташиш нархи деярли нолга тенг бўлганлиги сабабли маҳсулотларнинг географик ҳаракатчанлиги сезиларли даражада ошди (Федотова ва бошқалар, 2018). Бу компанияларга дунёнинг исталган нуқтасида бозорларда ишлаш имконини беради, маҳаллий бозорлар ва фирмаларни қўшимча рақобатга дучор қилади. Солиқ органлари солиқ тушумларининг камайишини кўришлари мумкин, чунки билвосита солиқларни йиғиш қийин ва хорижий ишлаб чиқарувчида тўғридан-тўғри солиқлар йўқ (Спилкер ва бошқ., 2014).

Рақамли активларни оддий молиявий активлардан ажратиб турадиган асосий хусусияти уларнинг марказсизлаштирилиши, яъни криптовалюта ва уни чиқариш усулини тартибга солувчи органнинг йўқлигидир. Криптовалюта масаласи «кон» деб аталади ва криптовалюта ташкил этувчи ноёб белгилар тўпламини яратиш учун компьютер тизимларининг кучидан фойдаланишдан иборат (Бриере ва бошқ., 2015). Унинг чиқарилиши марказий банкнинг ваколатига кирмайди ва эмиссия ҳажми фақат у мавжуд бўлган тизимнинг хусусиятларига боғлиқ ва бундай валютанинг курси ҳеч қандай мамлакат иқтисодиёти билан боғлиқ эмас. Лекин фақат бозор томонидан

ўрнатилади, яъни унга бўлган талабга боғлиқ (Гласер & Беззенбергер, 2015). Бундан ташқари, Рақамли молиявий активларни сақлаш ва ҳисоб-китоблар хавфсизлиги билан ажралиб туради, чунки криптовалюталар билан амалга оширилган барча операциялар қайтариб бўлмайдиган ва жисмоний кузатуви мумкин бўлмаган ноёб компьютер кодларидан фойдаланишни ўз ичига олади (Панова ва бошқ., 2019).

Кўпинча кичик штатлар, оффшор ҳудудлар корхоналар ва янги иш ўринларини яратиш учун хорижий инвестицияларни жалб қилиш учун криптовалюталар ва блокчейн технологияларининг машҳурлигидан фойдаланишга ҳаракат қиладилар, шунинг учун улар жуда либерал қонунчиликни шакллантирадилар. Бошқа давлатлар анча чекланган позицияни эгаллайди ёки криптовалюталарнинг айланишини сезиларли даражада чеклайди. Ушбу йўналишда баъзи ишлар ушбу соҳани миллий ва миллатлараро тартибга солишни шакллантириш бўйича тавсиялар ва стандартларни ишлаб чиқадиган халқаро ташкилотлар томонидан амалга оширилмоқда (Мариан, 2013).

Тартибга солиш сценарийларини ишлаб чиқиш қўшни давлатларнинг тўпланган тажрибасини нусхалашни истисно қилиши керак. Иқтисодиётни ривожлантиришнинг миллий ўзига хосликлари, устуворликлари ва рақамли иқтисодиёт имкониятларига хос бўлган номутаносибликларни ҳисобга олиш керак. Бошқа томондан, солиқни тартибга солиш рақамли технологияларнинг ривожланиш динамикасига зарар етказмаслиги керак ва шунинг учун тартибга солиш механизмларини жорий этишнинг барча рискларини таҳлил қилиш билан жорий этилиши керак (Мурпей & Хиггинс, 2014). Рақамли активлар билан боғлиқ ўн йиллик муаммоларнинг аксарияти ноаниқ ёки тартибга солинмаган бўлсада, оддий чакана инвестор учун ноқулайлик туғдирадиган баъзи усуллар мавжуд. Мисол учун, аксарият мамлакатлар криптовалюталарга солиқ солади, бошқа мамлакатлар эса тангаларни дастлабки таклиф қилишда иштирок этишни чеклайди. Глобал тенденциялар энди кўпроқ қоидалар бўлишини кўрсатмоқда - бу партияга қараб яхши ёки ёмон бўлиши мумкин (Гласер ва бошқ., 2014).

Юқоридаги адабиётларни ўрганиш асосида шуни таъкидлаб ўтиш керакки, самарали солиқ сиёсатини ишлаб чиқиш солиққа тортишни тартибга солиш механизмларини жорий этишда ҳал қилувчи жиҳат бўлиб, биринчи навбатда рақамли молиявий активларни жадал ривожлантириш ва қонунийлаштириш билан боғлиқ муаммоларни ҳал қилишга қаратилган. Мақсад - бизнес ва бозорнинг бошқа иштирокчилари учун спекулятив, кибернетик ва фойда келтирмайдиган хавфларни юмшатиб, рақамли молиявий активларни реал иқтисодиётга интеграциялашувини рағбатлантирадиган солиқ тизимини яратиш. Рағбатлантириш ва чекловлар ўртасидаги мувозанатни сақлаш самарали тақсимлашга эришишнинг калитидир. Бунинг амалга ошириш учун рақамли технологиялар ва уларнинг ҳосилаларини турлича талқин қилиш таъсирида турлича ёндашувларни ҳисобга олган ҳолда солиқни тартибга солиш бўйича хорижий тажрибани чуқур ўрганиш зарур.

Таҳлил ва натижалар муҳокамаси.

Рақамли молиявий активларнинг таксономияси самарали тартибга солиш ва солиққа тортиш тизимини ишлаб чиқиш учун жуда муҳимдир. Ҳар хил турдаги активлар ўртасидаги фарқларни тушуниш мутахассисларга ҳар бир тоифадаги ўзига хос муаммоларни ҳал қилиш учун қоидалар ва солиқ сиёсатини мослаштириш имконини беради.

Биткоин ва Ethereum мисолида келтирилган криптовалюталар марказлаштирилмаган рақамли валюталар сифатида ишлайди. Улар айирбошлаш воситаси, ҳисоб бирлиги ва қиймат омбори бўлиб хизмат қилади. Марказлаштирилмаган табиати туфайли криптовалюталар кўпинча анъанавий тартибга солиш парадигмаларига қарши туради.

Фойдали токенлар блокчейн экотизимида маълум бир маҳсулот ёки хизматга киришни таъминлайди. Улар инвестициялар сифатида эмас, балки марказлаштирилмаган иловалар ёки платформалар билан ўзаро ишлаш воситалари сифатида ишлаб чиқилган.

Хавфсизлик токенлари асосий активга эгалик ҳуқуқини, кўпинча компания, кўчмас мулк ёки бошқа молиявий воситалардаги улушни ифодалайди. Қимматли қоғозлар токенларини тартибга солиш анъанавий қимматли қоғозлар билан мос келади ва уларни муайян қонун ва қоидаларга бўйсунди.

Стабилкоинлар - бу барқарор асосий активнинг қийматига боғланган рақамли активлар, одатда АҚШ доллари ёки товар каби фиат валютаси. Уларнинг барқарорлиги кўпинча бошқа криптовалюталар билан боғлиқ бўлган нархларнинг ўзгарувчанлигини юмшатишга қаратилган.

Рақамли молиявий активларнинг белгиловчи хусусияти уларнинг марказлаштирилмаганлигидир. Блокчейн технологиясида ишлаётган бу активлар консенсус механизмларига таяниб, марказий бошқарув органига эга эмас. Ушбу марказсизлаштириш тартибга солувчи назоратни амалга оширишда қийинчиликлар туғдиради. Рақамли молиявий активлар географик чегаралардан ошиб, глобал миқёсда фойдаланиш мумкин. Фойдаланувчилар анъанавий банк воситачиларига муҳтож бўлмасдан, ушбу активларни ўтказишлари, савдолари ва операцияларини амалга оширишлари мумкин. Ушбу глобал қулайлик юрисдикцияга оид солиқ қоидаларини қўллашни мураккаблаштиради.

Кўпгина рақамли молиявий активлар турли даражадаги анонимлик ёки тахаллусни таклиф қилади. Бу хусусият шахсий дахлсизликни кучайтирсада, қонунга хилоф фаолият, солиқ тўлашдан бўйин товлаш ва пул ювиш ҳақида хавотир уйғотади, бу эса тартибга солувчи текширувларга сабаб бўлади.

Блокчейн соҳасида технологик инновацияларнинг тез суръатлари рақамли молиявий активлар учун янги функциялар ва фойдаланиш ҳолатларини тақдим этади. Ақлли контрактлар, активларнинг токенизацияси ва марказлашмаган молия платформалари ўзгарувчан шароитга ҳисса қўшади, бу эса меъёрий-ҳуқуқий базани доимий равишда мослаштиришни талаб қилади.

Шу туфайли ҳам рақамли молиявий активларни солиққа тортишда уларнинг таснифи ва хусусиятларини чуқур тушуниш жуда муҳимдир. Криптовалюталар, фойдали токенлар, хавфсизлик токенлари ва стабилкоинларнинг хилма-хил функцияларини тан олиш инновацияларни қўллаб-қувватлаш ва потенциал хавфларни юмшатиш ўртасидаги мувозанатни таъминловчи солиқ сиёсатини ишлаб чиқиш учун асос яратади. Биз олдинга силжиганимизда, соҳага тегишли мутахассислар ушбу активларнинг динамик табиатига ва уларни таъминловчи технологияларга жавоб беришда тезкор бўлишлари жуда муҳимдир. Ушбу мақолада биз рақамли молиявий активларни солиққа тортишнинг асосий жиҳатларини кўриб чиқамиз.

Рақамли молиявий активларни солиққа тортишдаги дастлабки қийинчиликлардан бири уларнинг таснифини аниқлашдир. Турли юрисдикциялар ушбу активларни турлича тоифаларга ажратиши мумкин, бу эса солиққа тортиш тартибидаги ўзгаришларга олиб келади. Умумий таснифларга Биткоин ва Ethereum каби криптовалюталар, фойдали токенлар, хавфсизлик токенлари ва стабилкоинлар киради. Ҳар бир тоифага ўзига хос хусусияти ва функционаллигидан келиб чиққан ҳолда турли хил солиқ қоидалари қўлланилиши мумкин.

Биткоин каби криптовалюталар кўпинча солиқ мақсадларида мулк сифатида кўриб чиқилади. Кўпгина юрисдикцияларда жисмоний шахслар ёки корхоналар криптовалюталарни сотиш ёки алмаштиришда капитал даромад солиғи қўлланилади. Даромад сотиш нархидан харажат асосини (сотиб олиш нархини) айириш йўли билан

ҳисобланади. Баъзи мамлакатлар, шунингдек, бизнес даромади сифатида криптовалюта қазиб олишни солиққа тортиши мумкин.

Блокчейндаги турли активлар ёки ҳуқуқларни ифодаловчи токенлар турли солиқ оқибатларига эга бўлиши мумкин. Муайян хизматлар учун фойдаланилганда, фойдали токенлар қўшилган қиймат солиғи (ҚҚС) ёки товарлар ва хизматлар солиғига тортилиши мумкин. Компанияга ёки бошқа активларга эгалик ҳуқуқини ифодаловчи хавфсизлик токенлари сотиш ёки ўтказишда капитал даромад солиғини келтириб чиқариши мумкин.

Блокчейн лойиҳалари учун пул йиғишнинг машҳур усули бўлган дастлабки танга таклифлари (ICO) солиққа тортишда ўзига хос муаммоларни келтириб чиқаради. Юрисдикциялар ICO орқали тўпланган маблағларга қандай муносабатда бўлишлари билан фарқ қилиши мумкин. Баъзи ҳолларда даромадлар даромад сифатида кўриб чиқилиши ва фойда солиғига тортилиши мумкин, бошқаларида эса улар капитал сифатида кўриб чиқилиши мумкин, бу эса капиталнинг потенциал ўсишига олиб келиши мумкин.

Ҳукуматлар рақамли активлар соҳасида солиқ қонунчилигини таъминлаш бўйича саъй-ҳаракатларини кучайтирмоқда. Рақамли молиявий активларга эга бўлган солиқ тўловчилар кўпинча солиқ мақсадларида ўз маблағлари ва операциялари ҳақида ҳисобот беришлари керак. Ҳисобот талабларига риоя қилмаслик жарима ёки ҳуқуқий оқибатларга олиб келиши мумкин.

Рақамли молиявий активларга солиқ солиш жадал ривожланаётган соҳадир, чунки ҳукуматлар технологик тараққиёт билан ҳамқадам бўлишга интилади. Баъзи юрисдикциялар кенг қамровли меъёрий-ҳуқуқий базаларни ишлаб чиқиш устида фаол ишламоқда, бошқалари эса глобал ўзгаришларни диққат билан кузатиб, эҳтиёткорроқ ёндашувни қўллашлари мумкин.

Рақамли молиявий активлар кўпинча миллий чегаралардан ошиб, халқаро солиққа тортиш учун муаммоларни келтириб чиқаради. Трансчегаравий операциялар бир нечта юрисдикцияларда солиқ оқибатларини келтириб чиқариши мумкин, бу эса икки томонлама солиққа тортишга олиб келади. Ушбу мураккабликларни бартараф этиш учун рақамли молиявий активларни солиққа тортиш бўйича халқаро стандартларни ўрнатиш бўйича ишлар олиб борилмоқда.

Умуман олганда, кўриш мумкинки, рақамли молиявий активларни солиққа тортиш мураккаб жараёни юзага келтиради. Криптовалюталар ва блокчейн технологиясидан фойдаланиш ўсишда давом этар экан, бутун дунё бўйлаб ҳукуматлар адолатли ва самарали тартибга солишни таъминлаш учун солиқ сиёсатини мослаштириш устида ишламоқда. Бозор иштирокчилари, шу жумладан инвесторлар, корхоналар ва ишлаб чиқувчилар, ривожланаётган солиқ муҳити ҳақида хабардор бўлишлари ва рақамли молиявий активлар майдонининг мураккаблигини бошқариш учун ҳисобот талабларига риоя қилишлари керак.

Жаҳон амалиётини ўрганиш шуни кўрсатмоқдаки, рақамли молиявий активлар, рақамли валюталар борасида баъзи мамлакатлар қонун даражасида меъёрий ҳуқуқий ҳужжатлар қабул қилган. Жумладан, Россия Федерацияси рақамли молиявий активлар ва рақамли валюталарни тартибга солиш бўйича қонун қабул қилган¹¹⁷. Ушбу қонунда рақамли молиявий активлар ва рақамли валюталар каби тушунчаларининг таърифлари берилган. Бироқ ушбу қонунда криптовалюта операцияларни солиққа тортиш масалалари тартибга солинмаган. Россия Федерацияси Молия вазирлигининг алоҳида хатига асосан жисмоний шахсларнинг криптовалюта операцияларидан олинган даромад 13 фоизли даромад солиғига тортилади. Агар даромад

¹¹⁷ Федеральный закон "О цифровых финансовых активах, цифровой валюте и о внесении изменений в отдельные законодательные акты Российской Федерации" от 31.07.2020 N 259-ФЗ (последняя редакция).

5 млн.рублдан ошса 15 фоизли даромад солиғи қўлланинади. Юридик шахсларнинг даромади 20 фоизли ставкада фойда солиғига тортилади¹¹⁸.

Рақамли молиявий активларни солиққа тортиш ва тартибга солиш масаласида Украинада “Виртуал активлар тўғрисида”ги қонуни 2022 йил 15 мартда Владимир Зеленский томонидан имзоланган. Украинада криптовалюталар билан операциялардан олинган даромад умумий қоидаларга мувофиқ солиққа тортилади. Жисмоний шахслар ушбу даромадни сотиш нархидан фойдаланган ҳолда йиллик декларацияда ҳисобот беришлари ва 18% ва 1,5% ҳарбий йиғимларни тўлашлари керак.

Умумбелгиланган солиқ тизимида фаолият юритувчи юридик шахслар ҚҚСни ҳисобга олган ҳолда 20% тўлашлари шарт. Ягона солиқ тўловчилар криптовалюта сотишдан тушган даромаднинг 5 фоизини солиқ сифатида тўлашлари керак¹¹⁹.

Хўш, рақамли молиявий активларни солиққа тортиш бўйича мамлакатимизда қандай муаммолар мавжуд ва уларни ечимини қандай баҳолаш мумкин. Хусусан:

1. Ўзбекистонда рақамли молиявий активларни аниқ таснифлаш тизимининг йўқлиги мақсадли солиқ сиёсатини ишлаб чиқишга тўсқинлик қилмоқда. Бунинг учун криптовалюталар, фойдали токенлар, хавфсизлик токенлари ва стабилкоинлар ўртасида фарқ қилувчи кенг қамровли таснифлаш тизимини яратиш лозим. Бу ҳар бир актив турининг ўзига хос хусусиятларидан келиб чиққан ҳолда солиққа тортишнинг мослаштирилган ёндашувларини яратиш имконини беради.

2. Криптовалюталарни солиққа тортишда ноаниқлик солиқ тўловчилар учун ҳам, солиқ органлари учун ҳам қийинчиликларга олиб келади. Криптовалюталарни солиққа тортиш тартибини аниқ белгилаб, улар сармоядан олинadиган даромад солиғи, фойда солиғи ёки солиққа тортишнинг бошқа шаклларида тортиладими ёки йўқлигини аниқлаш керак.

3. Дастлабки танга таклифлари (ICO) учун мустаҳкам меъёрий-ҳуқуқий базанинг йўқлиги ҳуқуқий ноаниқликлар ва потенциал нотўғри фойдаланишга олиб келиши мумкин. ICO учун инвесторларни ҳимоя қилиш, пул ювишга қарши кураш талабларини биладиган кенг қамровли меъёрий базани ишлаб чиқиш керакки, бу келажакда эмитентлар ва ICO билан шуғулланadиган инвесторлар учун солиқ оқибатларини аниқ кўрсатиб бериши лозим.

4. Халқаро ташкилотлар билан чекланган ҳамкорлик трансчегаравий солиққа тортиш муаммоларини ҳал қилиш ҳаракатларига тўсқинлик қилиши мумкин. Халқаро форумларда фаол иштирок этиш ва рақамли молиявий активларни солиққа тортишнинг умумий стандартларини яратиш учун бошқа давлатлар билан ҳамкорлик қилиш лозим. Бу трансчегаравий операциялар ва икки томонлама солиққа тортиш билан боғлиқ муаммоларни юмшатишга ёрдам беради.

5. Рақамли молиявий активлар бўйича ҳисобот бериш механизмларининг нотўғрилиги солиқ тўлашдан бўйин товлаш ва уларга риоя қилмасликка олиб келиши мумкин. Рақамли молиявий активлар транзакцияларида иштирок этадиган жисмоний шахслар ва корхоналар учун ишончли ҳисобот талабларини амалга ошириш даркор. Рақамли экотизимда солиққа риоя қилишни рағбатлантириш, шаффоф ва кузатилиши мумкин бўлган ҳисобот учун технологиядан фойдаланиш керакки, эртага вужудга келиши мумкин бўлган мавҳум ҳолатларни олдини олади.

Юқоридагиларга асосланиб айтадиган бўлсак, Ўзбекистонда рақамли молиявий активларни солиққа тортишдаги мавжуд муаммоларни ҳал қилиш меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатларнинг аниқлиги, халқаро ҳамкорлик, манфаатдор томонларни ўқитиш ва технологик интеграцияни ўз ичига олган кўп қиррали ёндашувни талаб қилади. Демак, солиқ соҳасида бу масалани устуворлаштириш керакки, истиқболда муаммолар вужудга келмаслигини таъминлаши лозим.

¹¹⁸ Письмо Минфин РФ от 17 мая 2018.03-04-07/33234. Письмом Минфина № 03-04-05/34900 от 6 мая 2021 года.

¹¹⁹ Закон «О виртуальных активах» Украина.2022.

Хулоса ва таклифлар.

Рақамли молиявий активларни солиққа тортиш солиқ органлари ва бозор иштирокчилари учун катта муаммо туғдиради. Ушбу тадқиқот рақамли молиявий активларнинг таснифи, хусусиятлари ва солиққа тортилиши билан боғлиқ мураккабликларни очиб, ушбу мураккаб жараённи ҳар томонлама ўрганишни амалга оширди.

Рақамли молиявий активларнинг таснифи, жумладан криптовалюталар, фойдали токенлар, хавфсизлик токенлари ва стабилкоинлар самарали солиқ сиёсатини ишлаб чиқиш учун асос бўлиб хизмат қилади.

Рақамли молиявий активларга солиқ солишининг келажаги динамик ва олдиндан айтиб бўлмайдиган бўлиб қолмоқда, бу технологик тараққиёт ва глобал тартибга солувчи ўзгаришларга доимий мослашишни талаб қилади.

Солиқ сиёсати рақамли молиявий жараённинг ривожланаётган табиатига мос келишини таъминлаш учун сиёсатчилар чаққон, сезгир ва ҳамкорликка очиқ бўлишлари керак.

Хулоса қилиб айтадиган бўлсак, рақамли молиявий активларга солиқ солиш истиқболли ва ҳамкорликка асосланган ёндашувни талаб қилади. Ушбу активлар молия контурларини қайта белгилашда давом этар экан, сиёсатчилар инновациялар ва тартибга солувчи назоратни мувозанатлаштирадиган мослашувчан солиқ сиёсатини ишлаб чиқиш масъулиятини ўз зиммаларига оладилар.

Адабиётлар / Литература/Reference:

Al-Smadi M.O. (2023) *Examining the relationship between digital finance and financial inclusion: Evidence from MENA countries*. *Borsa Istanbul Review*, 23 (2), pp. 464-472, 10.1016/j.bir.2022.11.016

Briere, M., Oosterlinck, K., & Szafarz, A. (2015). *Virtual currency, tangible return: Portfolio diversification with Bitcoin*. *Journal of Asset Management*, 16(6), 365–373. <https://doi.org/10.1057/jam.2015.5>

Cormier B. (2023) *Chinese or western finance? Transparency, official credit flows, and the international political economy of development*. *Review of International Organizations*, 18 (2), pp. 297-328, 10.1007/s11558-022-09469-x

Fedotova, V. V., Emelyanov, B. G., & Tipner, L. M. (2018). *The concept of blockchain and the possibility of its use*. *European Science*, 1(33), 40–48. <https://doi.org/10.26794/2408-9303-2018-5-6-61-66>

Glaser, F., & Bezzenberger, L. (2015, March 1). *Beyond cryptocurrencies-a taxonomy of decentralized consensus systems [Paper presentation]*. 23rd European Conference on Information Systems, Mu'nter, Germany

Glaser, F., Zimmermann, K., Haferkorn, M., Weber, M.C., & Siering, M. (2014, June 9–11). *Bitcoin-asset or currency? Revealing users' hidden intentions [Conference session]*. 22nd European Conference on Information Systems (pp. 1–10). ECIS, London, England

Globe Newswire (2022). *Digital banking market size to surpass \$10.3 trillion by 2028 – Comprehensive research report by facts and factors*. <https://www.globenewswire.com/en/news-release/2022/09/13/2515128/0/en/Digital-Banking-Market-Size-to-Surpass-10-3-Trillion-by-2028-Comprehensive-Research-Report-by-Facts-Factors.html>

Ikromovich, I.F. (2022). *Analysis of resource taxes based on tax analysis technique*. *International Journal of Management IT and Engineering*, 12(12), 65-71.

Isaev, F. (2021). *Advantages of applying tax incentives in the conditions of economic crisis*. *International Journal of Marketing and Technology*, 11(8), 15-25.

Isaev, F.I. (2021). *Tax Policy of the Republic of Uzbekistan*. *International Journal of Management IT and Engineering*, 11(8), 1-9.

Kaplanov, N. (2012). *Nerdy money: Bitcoin, the private digital currency, and the case against its regulation*. *Loyola Consumer Law Review*, 25(1), 111–174

- Marian, O. (2013). Are cryptocurrencies super tax havens. *Michigan Law Review First Impressions*, 112, 38–48.
- Meijers, H. (2014). Does the internet generate economic growth, international trade, or both? *International Economics and Economic Policy*, 11, 137–163. <https://doi.org/10.1007/s10368-013-0251-x>
- Mu W., Liu K., Tao Y., Ye Y. (2023) Digital finance and corporate ESG. *Finance Research Letters*, 51, Article 103426, 10.1016/j.frl.2022.103426
- Mullins, D. R., & Wallin, B. A. (2004). Tax and expenditure limitations: Introduction and overview. *Public Budgeting & Finance*, 24(4), 2–15. <https://doi.org/10.1111/j.0275-1100.2004.00344.x>
- Murphy, K., & Higgins, M. (2014). *Concepts in federal taxation*. South-Western Pub.
- Nickerson, R. C., Varshney, U., & Muntermann, J. (2013). A method for taxonomy development and its application in information systems. *European Journal of Information Systems*, 22(3), 336–359. <https://doi.org/10.1057/ejis.2012.26>
- Panova, O., Leheza, Y., Ivanytsia, A., Marchenko, V., & Oliukha, V. (2019). International models of legal regulation and ethics of cryptocurrency use: Country review. *Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues*, 22(2), 1–6
- Spilker, B., Ayers, B., Robinson, J., Outslay, E., Worsham, R., Barrick, J., & Weaver, C. (2014). *Taxation of individuals and business entities*. McGraw Hill Irwin
- Sun Y., Tian W., Mehmood U., Zhang X., Tariq S. How do natural resources, urbanization, and institutional quality meet with ecological footprints in the presence of income inequality and human capital in the next eleven countries? *Resources Policy*, 85 (2023), Article 104007, 10.1016/j.resourpol.2023.104007
- Исаев Ф. Аудит самарадорлигининг назарий-амалий талқини //Приоритетные направления, современные тенденции и перспективы развития финансового рынка. – 2023. – С. 359-361.
- Исаев Ф. И. Солиқ текширувларини рақамлаштириш зарурияти. //Бизнес-эксперт” илмий журнали. – 2021. – Т. 6. – С. 52-54.
- Исаев Ф. Совершенствование налогообложения имущества //Экономика и инновационные технологии. – 2021. – №. 6. – С. 326-333.
- Исаев, Ф. (2023). Солиқ ислохотлари ва уларнинг оқибатларини баҳолаш. *Nashrlar*, 1(2), 59–62. Retrieved from <https://e-itt.uz/index.php/editions/article/view/421>
- Исаев, Ф. (2021). Солиқ юкини аниқлаш методикасини такомиллаштириш. *Iqtisodiyot Va ta’lim*, (6), 86–91. https://doi.org/10.55439/ECED/vol_iss6/a286
- Исаев, Ф. (2022). Йурик корхоналар мисолида солиқ йиғилувчанлиги кўрсаткичини таҳлил қилиш методикасини такомиллаштириш. *Iqtisodiyot Va ta’lim*, 24(1), 317–326. Retrieved from <https://cedr.tsue.uz/index.php/journal/article/view/955>
- Исаев, Ф. (2023). Молиявий ҳисобот сифатини оширишда солиққа тортиш, мустақил аудит ва ички назоратнинг ўрни. *Iqtisodiy Taraqqiyot Va Tahlil*, 1(7), 305–310. <https://doi.org/10.60078/2992-877X-2023-vol1-iss7-pp305-310>
- Исаев, Ф. (2023). Солиқ таҳлили - иқтисодий таҳлилнинг таркибий қисми. *Nashrlar*. Retrieved from <https://e-itt.uz/index.php/editions/article/view/35>
- Исаев, Ф. (2023). Солиқ ислохотларининг таъсирини таҳлил қилиш. *Iqtisodiy Taraqqiyot Va Tahlil*, 1(6), 155–161. <https://doi.org/10.60078/2992-877X-2023-vol1-iss6-pp155-161>
- Исаев, Ф. (2023). Солиқ таҳлилининг фискал сиёсат самарадорлигига таъсир қилиш усуллари. *Nashrlar*, 1(1), 128–131. <https://doi.org/10.60078/2023-vol1-iss1-pp128-131>
- Исаев, Ф. (2023). Солиқ текширувлари: аудит самарадорлиги таҳлили. *Иқтисодиёт ва инновацион технологиялар*, 11(1), 394–401. https://doi.org/10.55439/EIT/vol11_iss1/a42
- Исаев, Ф. (2023). Солиқ юкини камайтиришда солиқ таҳлилининг таъсирига оид назарий мулоҳазалар. *International Journal of Economics and Innovative Technologies*, 11(2), 415–421. https://doi.org/10.55439/EIT/vol11_iss2/i41
- Исаев, Ф. (2023). Солиқларнинг фаровонликка таъсири назарияси. "Milliy Iqtisodiyotni Isloh Qilish Va Barqaror Rivojlantirish istiqbollari" Respublika Ilmiy-Amaliy Konferensiyasi Materiallari to’plami., 206–208. Retrieved from <https://conference.tsue.uz/index.php/article/article/view/393>